

Hoe gevoelig is de uittredeleeftijd voor veranderingen in het pensioenstelsel?

Didier Fouarge, Andries de Grip & Raymond Montizaan

Contact: d.fouarge@maastrichtuniversity.nl

Achtergrond

- Hervorming basispensioenen (AOW) in Nederland
- Pensioenakkoord van juni 2010/2011:
 - AOW leeftijd naar 66 jaar in 2020 (was 65 jaar)
 - AOW leeftijd naar 67 jaar in 2025
- Inschatten van de mogelijke gedragseffecten:
 - geboren in 1955 of later moet 1 jaar langer doorwerken
 - geboren 1960 of later + 2 jaar

Onderzoeksvraag

- Verwachte pensioenleeftijd gevoelig voor veranderingen in de pensioenrechten?
- Focus op aankondigingseffecten
- Aanpak:
 - Literatuurstudie naar effect van financiële prikkels
 - Onderzoek onder werknemers die hun pensioen opbouwen bij APG (pensioenuitvoeringsbedrijf voor collectieve sector)
 - ‘Stated preferences’ experiment
- Publicaties:
 - Netspar Design Paper 07, Mei 2012
 - Engelstalig paper in review

Bevindingen

- Aankondigingseffecten van pensioenherziening
- Cohorten die door AOW herziening getroffen worden verwachten:
 - Later met pensioen te gaan
 - 1954-1959: +3,6 maand
 - 1960-1964: +10,8 maand
 - Vaker op hun 66ste of 67ste met pensioen te gaan
 - Effect komt vooral door vrouwen

Eerder onderzoek

Effect pensioen hervormingen op participatie

- Drie soorten studies
 - Ex-post evaluaties
 - Simulatiestudies
 - Stated preferences experimenten

Ex-post evaluaties

- Verhoging pensioen leeftijd = recent fenomeen
 - Weinig ex-post evaluaties
- Hervormingen rond pensioen hebben veelzijdig karakter
 - Die verschillende prikkels op verschillende wijze implementeren
 - Verhoging pensioen leeftijd
 - Actuarieel neutraal
 - Defined benefits → defined contributions
 - Die mogelijk een sociale norm effect sorteren

Ex-post evaluaties

- Stapsgewijze verhoging pensioenleeftijd met 2 maanden (geb. 1938; **VS**; Mastrobuoni 2009)
 - +1 maand uittredeleeftijd
- Verhoging 2 jaar pensioenleeftijd (**A**; Staubli & Zweimüller 2011)
 - -19% pensioneringskans voor mannen
 - -25% pensioneringskans voor vrouwen
- Daarnaast studies naar afschaffen prepensioen (**NL**; Fouarge et al. 2011, Montizaan et al. 2012)

Simulatiestudies

- Ex-ante schatting van effect van hervormingen
 - Effecten hangen af van gemaakte veronderstellingen
- Pensioengerechtigde leeftijd van 65 naar 67 jaar:
 - +1 maand pensioenleeftijd (**NL**; Van Erp & De Hek 2009)
 - +2 maanden pensioenleeftijd (**VS**; Fields & Mitchell 1984, Gustman & Steinmeier 1985, 2005)
 - +11 maanden pensioenleeftijd (**D**; Fehr et al., 2011)
 - +0,2% werkgelegenheid (AOW, **NL**; CPB, 2011)

Stated preferences experimenten (1)

- Gebaseerd op fictieve, maar realistische keuzeprobleem (vignette)
- Voordeel:
 - Controleert voor omstandigheden
 - Geen veronderstellingen vooraf
- Van VUT naar prepensioen (**NL**; Dalen en Henkens 2000, Nelissen 2001):
 - +1 tot 2 jaar uittredeleeftijd & +5% arbeidsparticipatie
- Flexibele pensioen (**NL**; Nelissen 2001):
 - +8% arbeidsparticipatie
- Prijseffect van pensioenstelsel > inkomenseffect (**NL**; Kerkhofs et al. 2009)

Stated preferences experimenten (2)

- Pensioen leeftijd 65→67 jaar
 - +10 maanden uittredeleeftijd (**NL**; Bruinshoofd en Grob 2006)
 - Kleine bereidheid om voltijds door te werken nar 65 jaar (**NL**; Van Soest et al. 2006)

Verhoging van AOW leeftijd in Nederland

Herziening AOW

- AOW=1ste pijler pensioen, flat-rate (70%), 65 jaar
- Juni 2010: tripartite akkoord
 - Geboren na 1954: 66 jaar in 2020
 - Geboren na 1959: 67 jaar in 2025
 - Herziening pensioen leeftijd elke 5 jaar (naar levensverwachting)
- Veel media aandacht
- Juni 2011: officiële publicatie
- 2012: nieuwe coalitie → pensioenakkoord in aangepaste vorm

Verwachtingen

- Verwachtingen:
 - Cohort 1955-1960
 - verwacht later uit te treden
 - Verwacht vaker op 66 jaar uit te treden
 - Cohort vanaf 1960
 - verwacht later uit te treden
 - Verwacht vaker op 67 jaar uit te treden

Data

Data

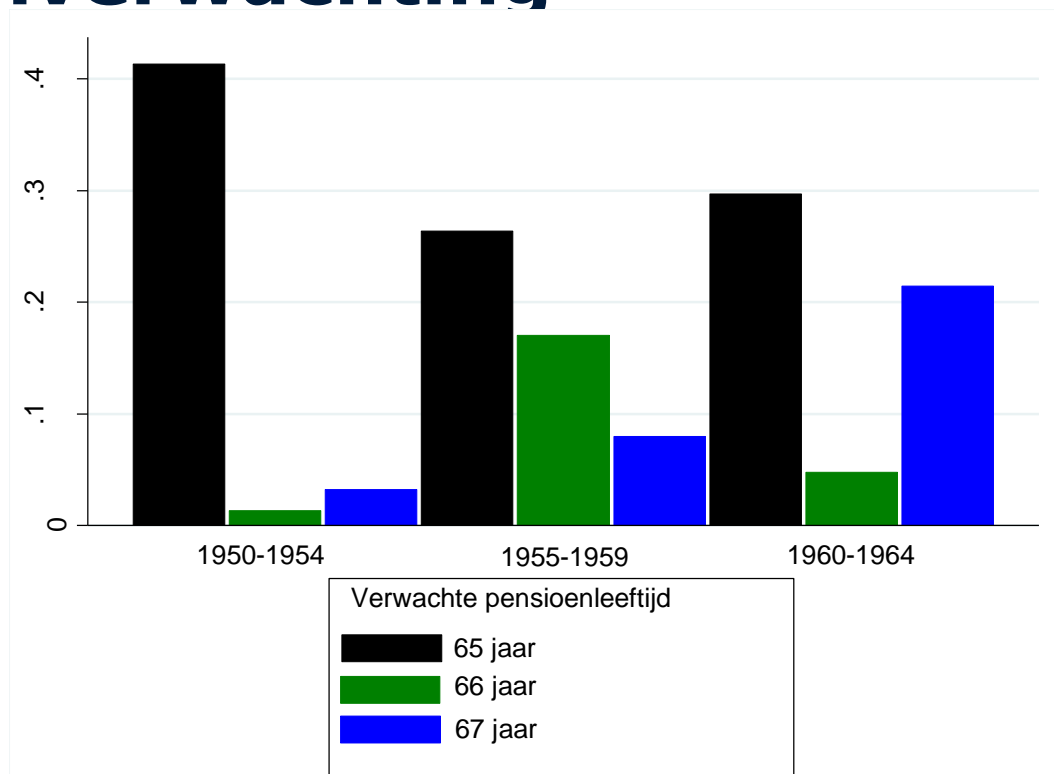
- Enquête onder werknemers die hun pensioen opbouwen bij APG
 - Overheid, onderwijs, woningcorporaties, bouwsector
- Enquête in april 2011
 - Pensioenakkoord in de maak en veel in het nieuws
- Drie cohorten:
 - Control: 1950-1954 (N=2000)
 - Treated: 1955-1959, 1960-1964 (N=1500)
- Pensioenverwachting:
 - 'Op welke leeftijd denkt u definitief te stoppen met werken?'

Pensioenverwachting

	Gemiddelde	Std. Dev.
1950-1954	63,8	1,8
1955-1959	63,9	2,7
1960-1964	64,2	2,8

- Aankondigingseffect i.i.g. voor 1960-1964
- Ook onzekerheid

Pensioenverwachting

- 65 jaar blijft populair
- Verschuiving sociale norm naar 66 en 67 jaar

Econometrische analyses

Empirisch model

$$Y_i = \alpha + \beta_1 T_{i,1955-1959} + \beta_2 T_{i,1960-1964} + \beta_3 A_i + \boldsymbol{\delta}' \mathbf{X}_i + e_i$$

- Y_i = verwachte pensioenleeftijd
- T_i = cohorten
- A_i = leeftijd
- X_i = controle variabelen (contributie jaren, loon, opleiding...)
- β_1 en β_2 = treatment effecten

Resultaten

	OLS	—
	Verwachte pensioenleeftijd	
Cohorten (ref. 1950-54)		
1955-1959	0.302*	
1960-1964	0.904***	
Constante term	60.712***	
Controle variabelen	ja	
<i>N</i>	3,259	

- Later met pensioen:
 - 1954-1959: +3,6 maand
 - 1960-1964: +10,8 maand

Resultaten

	OLS	Multinomiaal logit (marginale effecten)			
	Verwachte pensioenleeftijd	Pensioenleeftijd 65	Pensioenleeftijd 66	Pensioenleeftijd 67	Pensioenleeftijd 68
Cohorten (ref. 1950-54)					
1955-1959	0.302*	-0.170***	0.275***	0.022	-0.007
1960-1964	0.904***	-0.125**	0.230***	0.088*	-0.004
Constante term	60.712***				
Controle variabelen	ja	ja	ja	ja	ja
<i>N</i>	3,259				

- Later met pensioen:
 - 1954-1959: +3,6 maand
 - 1960-1964: +10,8 maand
- Getroffen cohorten:
 - 65 jaar minder populair
 - Vaker op 66 (1955-59 en 1960-64) of 67 jaar (1960-64)

Heterogene effecten

- Mannen minder gevoelig voor verandering in AOW leeftijd:
 - Mannen in 1960-64 cohort t.o.v. 1950-54: +6,9 maand
 - Vrouwen in 1960-64 cohort t.o.v. 1950-54: +17,4 maand
- Geen spill-over effecten tussen partners
- Meer contributie jaren: minder gevoelig
- Hoog opgeleiden: meer gevoelig
- Fysiek belastende banen: minder gevoelig
- Management taken: minder gevoelig

Conclusie

Conclusie

- Sterke aankondigingseffecten van verhoging pensioenleeftijd
 - Hogere verwachte pensioenleeftijd
 - Verschuiving van sociale norm
- Grootte van effect hang af van:
 - Geslacht, opleiding, contributie jaren, taken op het werk
- Effecten zijn waarschijnlijk causaal
- Verhoging van pensioenleeftijd
→ langer doorwerken